

BARVNE PREFERENCE, SIMBOLIKA BARV IN OSEBNOST

Maks Tušak

KLJUČNE BESEDE: barvne preference, simbolika barv, osebnost, vrednote, barvni testi

KEYWORDS: colour preferences, colour symbolism, personality, values, colour tests

POVZETEK

Odnos do barve se spreminja tako v času kot v prostoru. Različne študije barvnih preferenc po svetu in seveda tudi pri nas to dokazujejo. Na 4000 ljudeh smo izvedli raziskavo v Sloveniji. Ugotavljamo, da obstajajo pomembne razlike v starostnem kontinuumu v simpatijah in antipatijah za barve. Seveda obstajajo tudi razlike med spoloma. Zanimiva ugotovitev pa je, da se barve tudi časovno spreminjajo. Tako je od leta 1978 do danes nastal bistven premik vsaj pri dveh barvah. Zelena je prešla iz negativnega v pozitivno območje. To je tudi razumljivo, saj je zelena barva rastlin, narave in simbol mirnosti, miru, upanja, varnosti in enakosti. Vse to pa so vrednote, po katerih vedno bolj hrepenimo. Iz negativnega maksimuma pa se je v pozitivno premaknila tudi vijolična barva. Tu ne gre podcenjevati vpliva mode. V nalogi ugotavljamo tudi povezanost v barvnem izražanju med čustvenim odnosom do posameznega družinskega člana in indeksom vrednosti barv. Prav tako je opazna povezanost barv in vrednot.

ABSTRACT

The relation to colours has been changing through time and space. Different studies and researches of colour preferences all over the world and also in Slovenia prove and confirm this. A huge investigation about colours on 4000 subjects was conducted in Slovenia. Results shows us that important differences in colour preferences (sympathy and antipathy for colours) among age groups (inside and along age continuum) exist. Differences in preferences for colours between males and females also exist. The very important fact we confirm is that the meaning of colours have been changed. Since 1978 at least two colours have got different status. Green colour have changed from negative to positive area. This is quite understandable for the green is the colour of plants and nature. It is a symbol of peace, calmness and safety. Those are the values we all long for lately. On the other hand violet colour also moved from the negative to positive part. We can consider this as the influence of fashion trends. In our work the relation between colour expresses and emotional relations to specific family members has been examined. The results also confirm the correlation between colours and values.

TEORETIČNI UVOD

V najrazličnejših raziskavah so si v preteklosti zastavljali vprašanje, kakšen je človekov odnos do najljubše barve in kakšen je odnos barva - moda. Predvsem jih je zanimal trikotnik človek - barva - moda. Da bi ugotovili barvne preference, so številni avtorji izvedli niz anket. Med njimi so imena Japonca Hirohashija, D. Katza, S. E. Katza, Waltona, Allescha, Washburna in tudi avtorja znanega testa Frielinga.

Allesch (1992) ugotavlja, da je pri Evropejcih najbolj priljubljena barva modra, najbolj zoprna pa rumena. Tudi Jastrow (1988) poroča enako za moške, medtem ko je pri ženskah najbolj priljubljena barva rdeča. Modra barva je najbolj priljubljena barva na vseh kontinentih, medtem ko jim je najbolj zoprna barva rumena ali oranžna. Izjema so Japonci (Hirohashi, 1992), ki jim je najbolj zoprna rdeča barva. Glede na raso je zanimiva soglasnost v simpatijah za modro barvo pri beli rasi, pri rdeči in črni rasi simpatija za rdečo in pri rumeni rasi za belo barvo. Trstenjak (1978) objavlja rang, ki ga je dobil za najljubšo in najbolj zoprno barvo. Na vzorcu 1000 oseb (500 moških, 500

žensk; polovica mestnih ter polovica podeželskih) ugotavlja, da je najbolj priljubljena barva modra, nato rdeča, med najbolj nepriljubljenimi oziroma zoprnimi barvami pa je na prvem mestu vijolična, na drugem pa rjava barva. Trstenjak (1978) kot tudi Frieling (1974) opozarjata, da bi morda pričakovali v primeru najbolj zoprnih barv, da bo lestvica v obratnem sorazmerju z lestvico najljubših barv. Ker gre za vrednotenje barv in ker barve na tej lestvici predstavljajo vrednote, pri tem uporabimo kontrarno (in ne kontradiktorno) nasprotje.

Za kontrarno nasprotje je značilno, da poteka na količinski lestvici od pozitivnega maksimuma preko nevtralnega - indiferentnega do negativnega maksimuma.

Villasor in Theresa (1986) npr. sta na Filipinih naredila razvojno študijo preferenc barv pri 360 filipinskih otrocih, razdeljenih po spolu, socialno-ekonomskem statusu in starosti (4-6, 7-9 in 10-12 let). Uporabila sta Lüscherjev barvni test (1977). Rezultati kažejo največjo preferenco za vijolično barvo, razen pri 10-12 letnikih, ki imajo najraje rumeno barvo. Kot drugo najljubšo barvo so navajali rdečo (pri 4-6 letnih) in rumeno barvo (pri 7-9 letnih).

V zadnjih letih so znanstveniki odprli množico problemov, ki jim poskušajo najti korelate v barvah. Še vedno je veliko raziskav, ki povezujejo preferenco za barve in osebnost. Taka je npr. raziskava Grewala, Hawarda in Daviesa (1986), ki so ugotavljali odnos med ekstravertnostjo/introvertnostjo in metodo sortiranja (glede na barvo oz. glede na obliko) pri 8 nalogah. Zbrali so rezultate lestvic Eysenckovega EPQ-ja (ekstravertiranost, nevrotičnost in lestvica laži). Rezultati so pokazali, da je dimenzija ekstra/introvertnosti povezana z načinom sortiranja oz. vpliva na to, ali subjekti izbirajo po metodi barv ali oblike. Povezanost med barvami in osebnostjo, posebno emocijami, je ugotavljala tudi raziskava Gomeza (1990) na 332 argentinskih šoloobveznih otrocih, adolescentih in mladih odraslih (6-19 let). Tudi tu so odkrili določene povezave. Bolj aplikativno je bila usmerjena raziskava Radeloffove (1991) iz ZDA, ki je raziskovala povezanost psiholoških tipov, barvnih atributov in barvnih preferenc pri 111 študentkah tekstilne in oblikovne fakultete. Raziskava ima precejšen pomen v tekstilni in modni industriji. Poskušala je ugotavljati tudi povezanost psiholoških tipov z različnimi dimenzijami barv (kategorije kromatičnosti, vrednostne in sezone kategorije). Rezultati kažejo, da je razlikovanje za barve verjetno posledica nekaterih naravnih značilnosti človeka (različni psihološki tipi), na barvne preference pa poleg

tega vplivajo tudi še dimenzije kromatičnosti, vrednot in značilnosti letnih časov.

V klinično psihološki diagnostiki se zavedamo vrednosti barv pri spoznavanju človekove osebnosti. Obstajajo testni preizkusi, ki na osnovi razporeditve barv po priljubljenosti dobro opravljajo to funkcijo. Tu gre v prvi vrsti za vse Lüscherjeve barvne teste. Predvsem pa psihologi upoštevajo diagnostično vrednost barve v otroških in mladostnikovih risbah ter slikah. Res je, da v teh preizkušnjah nikoli ne interpretiramo izolirano črte, lika, prostora ali barve, vendar pa barva vedno prispeva svoj delež, predvsem v prepoznavanju otrokovega emocionalnega življenja.

PROBLEM

Glede na to, da so tovrstne raziskave že nekoliko starejšega datuma, smo se odločili, da si v naši raziskavi zastavimo tri temeljne sklope vprašanj.

1. Kakšna je preferenca za barve pri Slovencih?
2. Ali obstajajo razlike v preferenci za barve v starostnem kontinuumu od otroka do starostnika, ali obstajajo razlike med spoloma?
3. kakšne so značilnosti odnosa osebnost-preferenca za barve?

METODA

Vzorec:

Da bi odgovorili na vsa vprašanja, smo vključili čez 4000 poskusnih oseb od male šole do starostnikov. Preizkusili smo tudi nekaj kliničnih skupin (otroci z zdravstvenimi težavami, rakavi bolniki in vedenjsko moteni). Preizkušanje je potekalo v 1993. , 1994. in 1997. letu.

Instrumenti:

Uporabili smo niz v ta namen pripravljenih anket, osebnostne vprašalnike (Hannes-ov vprašalnik, Freiburški vprašalnik FPI, Buss-Durkejev vprašalnik agresivnosti, test družinskih odnosov in projekcijske preizkušnje Risanje začarane družine, Risanje družine, Test nedokončanih stavkov in Lüscherjev barvni test.

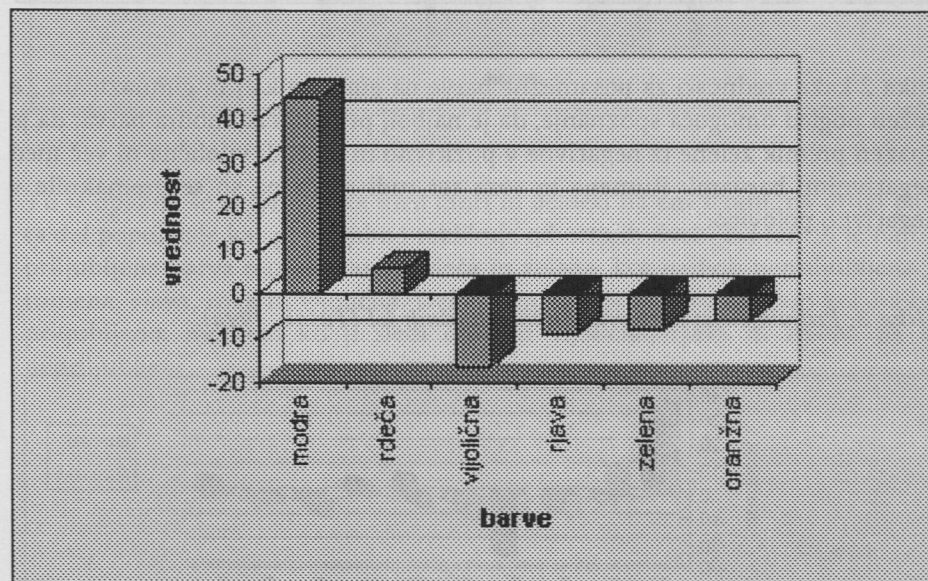
Postopek:

V prvi fazi smo anketirali oz. preizkusili poskusne osebe. Sledilo je psihološko vrednotenje uporabljenih vprašalnikov. S statistično analizo smo dokončali obdelavo podatkov. V statistični analizi smo uporabili opisno statistiko in analizo variance. Uporabljen je bil program SPSS v okolju WINDOWS.

REZULTATI

Projekt, ki še traja, je bil zelo široko zasnovan. Med rezultati navajamo le nekatere delne, a zanimive ugotovitve. Za izhodišče smo vzeli Trstenjakovo raziskavo barv iz leta 1976.

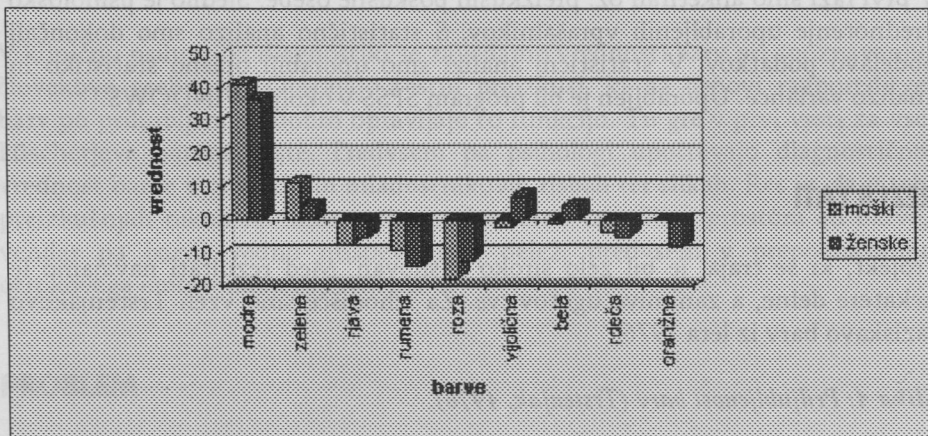
Slika 1: Priljubljenost barv (Trstenjak, 1976).

Legenda:

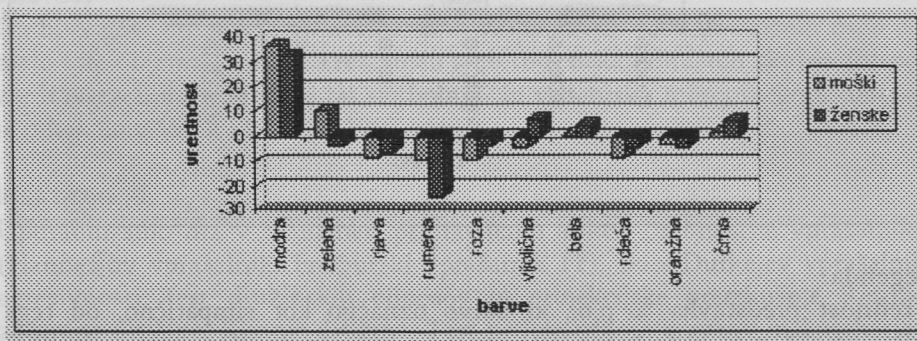
Vrednost predstavlja % p.o., ki barvo označijo kot simpatično, od tega odštejemo % p.o., ki to barvo prepoznavajo kot zopрно. Rezultati so iz 1976 leta, ko je A. Trstenjak izvedel študijo simpatij za barve.

Slika 2: Priljubljenost barv pri gimnazijcih (Tušak, 1994).

Slika 2 kaže vrednosti za posamezne barve na gimnazijkah in gimnazijcih. Že bežen pogled omogoča spoznanje, da je najbolj priljubljena modra barva, da je opazen premik zelene iz negativne v pozitivno in da tudi vijolična ni več med negativnimi barvami. Rumena in roza ter tudi rdeča pa so se premaknile v negativno polovico.

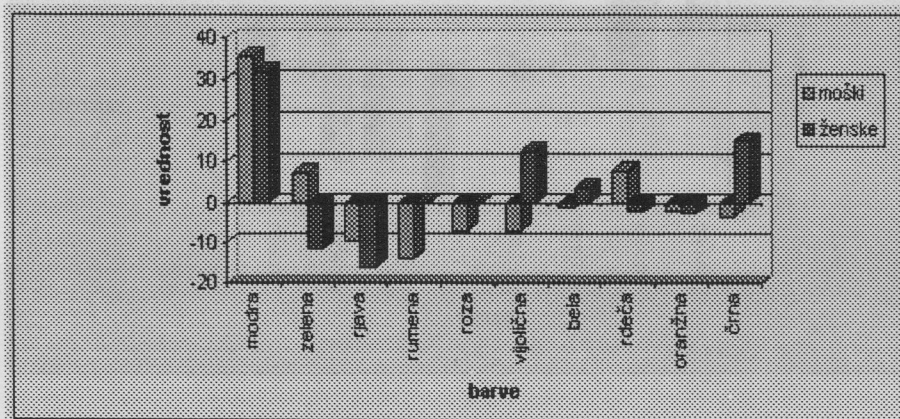
Slika 3: Priljubljenost barv pri dijakih tehničnih šol (Tušak, 1994).

Slika je nekoliko podobna prejšnji. Najbolj priljubljena barva je modra, sledi jih pri fantih zelena, pri dekletih vijolična, najbolj negativna pa je rumena,

roza in rjava barva. Barve, ki niso uvrščene in tudi tiste barve, ki so navedene, pa so zelo blizu okoli ničelne vrednosti, so tako imenovane indiferentne barve.

Slika 4: Priljubljenost barv pri učencih tehničnih šol (Tušak, 1994).

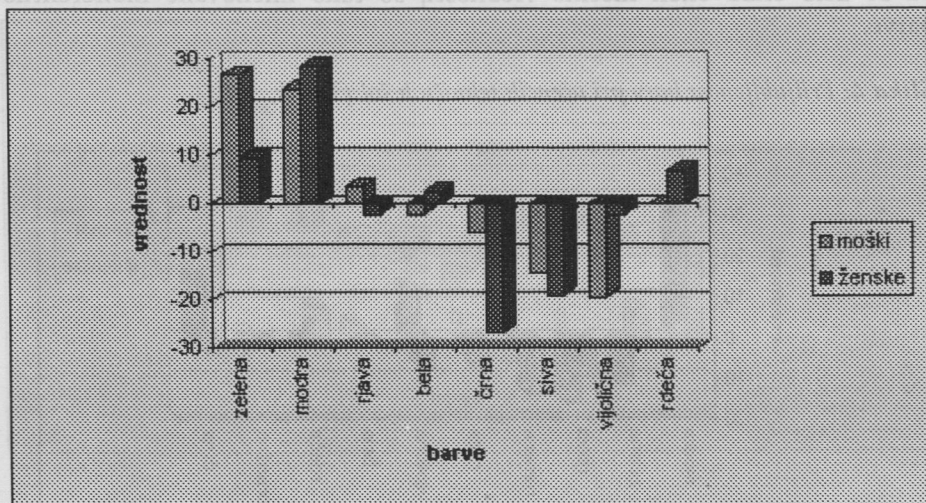

Tu je opazna še večja razlika med fanti in dekleti na eni strani, na drugi pa se ta del populacije kar pomembno razlikuje od ostalih dveh. Pri fantih je najbolj priljubljena barva modra, zatem rdeča in zelena, kot najbolj nepriljubljena pa rumena, rjava, roza in vijolična. Dekleta modro prav tako izbirajo kot najbolj priljubljeno, medtem ko ji sledi črna in vijolična, rjava in zelena pa sta nepriljubljeni.

medmalošolske, odrasle ter stare so razvidni iz nekaterih grafikonov. Puzorin bralec bo opazil razliko v % v opisu in v grafikoni. Nastale so zaradi preračunavanja dejanske vrednosti za barvo. Vrednost predstavlja % p.o., ki barvo označijo kot simpatično, od tega odštevamo % p.o., ki to barvo prepoznajo kot zapirno.

Osnovnošolska dekleta najpogosteje kot najljubšo barvo izbirajo vijolično (17 %), zatem modro (15,7 %), belo, roza in rdečo, kot najbolj zapirno barvo pa rjavo (25,3 %), sledi ji siva in rumena. Zelena in črna sta sicer še na negativnem polu, vendar spadata v območje indiferentnih barv. Na drugi strani osnovnošolski fantje najpogosteje kot najbolj simpatično izbirajo modro barvo, zatem rdečo, zeleno, vijolično in belo, kot najbolj zapirno pa črno, ki ji sledi rjava, roza in siva. Rumena je že v območju indiferentnega. Zanimivo je, da se rezultati osnovnošolskih deklet ujemajo z študijo Valasson in Therese (1986) na Filipinskih otrocih, saj tudi oni izbirajo vijolično barvo

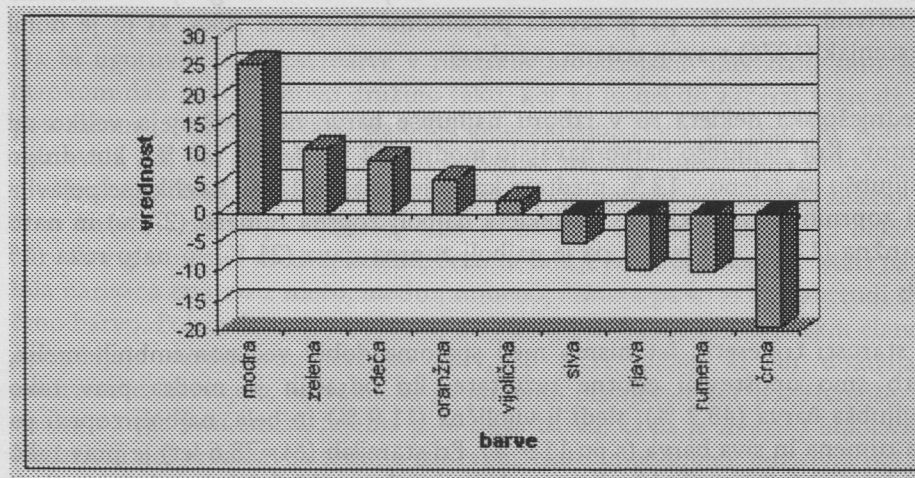
Slika 5: Priljubljenost barv pri rakavih bolnikih (Tušak, 1994).

Tu je najbolj opazno, kako lahko bolezen vpliva na izbor barv. Najbolj priljubljeni barvi sta zelena in modra. Usmerjenost vase, introverzija ter želja po miru izrazito vplivata na izbor barv. Črna in seveda siva, ki spominjata na smrt, sta barvi, ki jih ti bolniki ne marajo.

Slika je nekoliko podobna prejšnji. Najbolj priljubljena barva je modra, sledi ji pri fantih zelena, pri dekletih vijolična, najbolj negativna pa je rumena,

Slika 6: Priljubljenost barv pri ljudeh, starih od 60 do 87 let (Tušak, 1994).

Dokaj zanimiv je pogled na razpored barv pri ljudeh, ki so stari od 60 do 87 let. Komentar zasluži močno negativna vrednost črne barve. Njena asociacija s smrtjo ji daje tako mesto v lestvici. Komentirati pa je potrebno tudi dejstvo, da med spoloma nismo našli razlik.

Rezultati kažejo, da obstajajo statistično pomembne razlike v simpatijah za barve med dekleti in fanti. Izbori najljubše in najbolj zoprne barve za osnovnošolce, srednješolce, odrasle ter stare so razvidni iz nekaterih grafikonov. Pozoren bralec bo opazil razliko v % v opisu in v grafikonih. Nastale so zaradi preračunavanja dejanske vrednosti za barvo. Vrednost predstavlja % p.o., ki barvo označijo kot simpatično, od tega odštejemo % p.o., ki to barvo prepoznavajo kot zoprno.

Osnovnošolska dekleta najpogosteje kot najljubšo barvo izbirajo vijolično (17 %), zatem modro (15.7 %), belo, roza in rdečo, kot najbolj zoprno barvo pa rjavo (26.3 %), sledi ji siva in rumena. Zelena in črna sta sicer še na negativnem polu, vendar spadata v območje indiferentnih barv. Na drugi strani osnovnošolski fantje najpogosteje kot najbolj simpatično izbirajo modro barvo, zatem rdečo, zeleno, vijolično in belo, kot najbolj zoprno pa črno, ki ji sledi rjava, roza in sivo. Rumena je že v območju indiferentnega. Zanimivo je, da se rezultati osnovnošolskih deklic ujemajo s študijo Villasora in Therese (1986) na Filipinskih otrocih, saj tudi oni izbirajo vijolično barvo

kot najbolj priljubljeno. Sicer je glede izbora vijolične barve zanimiva ugotovitev, da se v vseh starostnih obdobjih ta barva giblje v intervalu pozitivnih izbir. To pa je seveda popolnoma drugačna slika, ki jo je dobil Trstenjak (1976) v svoji tedanji raziskavi.

Srednješolska dekleta se v izboru najljubše barve ne razlikujejo veliko od fantov. Kot najljubšo barvo navajajo modro (52 %), fantje (44 %), kot drugo najljubšo pa zeleno v 12 %, medtem ko pa jo fantje v 15 %. Razlika se pojavlja pri zoprnih barvah, kjer je za dekleta najbolj zoprna rumena (27 %) in nato oranžna (12 %), pri fantih pa je najbolj zoprna rjava (21 %) in nato roza (15 %).

V starosti tridesetih let nismo med spoloma dobili več pomembnih razlik, zato smo upoštevali enotne rezultate. Pri odraslih je modra prav tako najljubša barva (48.2 %), sledi ji vijolična (11.9 %) in bela, najbolj zoprne pa sta rumena in siva barva (s po 11.9 %). Pri starejših ($M=78.6$ let) je prav tako modra (30.6 %) najljubša barva, sledi ji zelena (13.6 %) in rdeča, najbolj zoprna pa je črna (23.6 %), sledi oranžna (16.7 %), rumena (12.1 %), rjava (11.7 %).

DISKUSIJA IN ZAKLJUČKI

Več kot očitno je, da v starostnem kontinuumu obstajajo signifikantne razlike v simpatijah in antipatijah za barve. Zaradi tega vpliva in zaradi vpliva mode ter še nekaterih drugih dejavnikov so se izbori temeljito spremenili od naših zadnjih raziskav. Nekatero podatke je možno dokaj preprosto interpretirati. Tako na primer črna barva pri starejših izraža najpogostejše negativen pomen, smrt, pogreb, odhod, konec vsega in je v visoki starosti zato njena odbojnost povsem razumljiva. Podobno velja tudi za skupino rakavih bolnikov. Skupini zdravstveno ogroženih otrok in pa ljudi po nesrečah sta si podobni po tem, da obe rdeči barvi ne pripisujeta pozitivnega pomena, kar je razumljivo, saj pri njih pri določevanju metaforičnega pomena nismo našli pomenov življenjska tekočina in vitalnost, pač pa zgolj negativne pomene - nesreča itd.

Drugi bistven premik v kontinuumu je napravila zelena barva, ki je od nepriljubljene prišla v področje pozitivnega izbora. Zelena barva je barva rastlin, narave in simbol mirnosti, miru, upanja, varnosti, enakosti. Vse to pa so vrednote, po katerih vedno bolj hrepenimo. Metaforičen pomen barv je v glavnem ostal tak, kot ga poznamo v prejšnjih raziskavah. Omeniti velja, da tudi regionalna in prostorska pripadnost igra pri barvnih preferencah

določeno vlogo. V Benečiji, Porabju in Koroški so nekoliko drugačne kot v matici.

Da bi ugotovili vrednost barve v risarskih projekcijskih metodah, smo 200 otrokom dali risati njihovo družino tako, kot bi jo nekdo začaral v živali, ki posamezne družinske člane najboljše ponazarjajo. Nato pa smo od njih še zahtevali, naj jih pobarvajo s tako barvo, ki najbolje predstavlja določenega družinskega člana. Fantje so zase najpogosteje uporabljali modro, zeleno in črno barvo, dekleta pa rožnato, črno in modro. Očeta so fantje in dekleta barvali v glavnem z modro, zeleno, črno in fantje še z rdečo barvo. Mati pa je bila narisana enotno z rdečo, modro, rumeno, dekleta pa so jo barvale tudi še s črno barvo. Pokazala se je tendenca, da otroci pri barvanju družinskih članov uporabljajo vrednostno lestvico barv, in sicer člane, ki jih doživljajo pozitivneje, barvajo z barvami, ki so jih sami ocenjevali kot pozitivnejše, in enako v negativni smeri. Izjema je le rjava barva, ki pa je izrazito bipolarna. Negativni pol predstavlja telesno izločanje, blato in podobno, pozitivni pol pa kaže, da je to barva zemlje, saj simbolizira materinstvo, domačnost, trdnost in zasidranost.

Koeficienti korelacije med indeksom vrednosti barve in skori pozitivnih in negativnih čustev do posameznega družinskega člana se gibljejo od $r=0.61$ do $r=0.73$. Še zanimivejše rezultate dobimo, ko preverjamo različne klinične skupine glede na izbor barve, ki jo je oseba uporabila pri risanju sebe, očeta in matere. Otroci v vzgojnih zavodih zase najpogosteje uporabljajo črno, modro, oranžno in rjavo barvo. Tisti, ki so zase uporabili oranžno barvo, so statistično pomembneje fizično agresivnejši, verbalno agresivnejši in sploh direktno agresivnejši. Tisti z rjavo barvo pa izražajo pomembno bolj indirektno oblike agresivnosti (sovražnost, sumničavost) in nagibajo bolj v introvertnost. Podobni rezultati so bili dobljeni v KPD Dobu pri morilcih (Tušak, 1984), le da se pri njih namesto oranžne pojavlja rdeča barva, ki je ravno tako povezana s povečano stopnjo direktnih oblik agresivnosti in nevrotičnosti, medtem ko uporaba črne barve zase pomeni statistično višji skor depresivnosti in nižje samovrednotenje.

Povezanost preference barv in vrednot so področje, o katerem še ni bilo zaslediti nobenih podatkov. Naše ugotovitve kažejo, da je izbor najljubše ali najgrše barve povezan z našim vrednostnim sistemom.

- Srednješolke, ki so rdečo barvo izbrale kot najbolj zoprno, so pomembno nižje ocenjevale vrednoto veselje in zabava, kot tiste, ki so na zadnjem mestu imele katerikoli drugo vrednoto.

- Izbor rumene ali modre barve kot najbolj zoprne pomeni tudi nižje ocenjevanje zvestobe.
- Pri najljubši barvi so zanimive naslednje razlike: izbor vijolične na prvem mestu pomeni pomembno višje ocenjevanje vrednote upanje v prihodnost, pomeni pa tudi nižje ocenjevano vrednoto tovarištvo.
- Pri fantih, ki ocenjujejo roza barvo kot najbolj zoprno, gre za višje ocenjevanje izpopolnjevanje samega sebe in vrednote zdravja.
- Pozitivni izbori pa tudi kažejo, da fantje, ki so izbirali kot najljubšo barvo črno, sebe pomembno bolj negativno vrednotijo kot poštene, pa tudi vrednoto poštenost nižje cenijo. Prav tako pa nižje ocenjujejo vrednoto spoštovanje zakonov.

Raziskava oz. kar projekt je bil zelo široko zasnovan. Naš namen je bil v kratkem predstaviti nekatere izmed zanimivih dobljenih ugotovitev. Že samo iz teh ugotovitev pa je možno sklepati, da barve lahko v diagnostiki osebnosti prispevajo pomemben delež in da je to temo vredno raziskovati še vnaprej.

LITERATURA

1. Birren, F. (1961). Color, Form and Space. Einhold Publishing Company, New York.
2. Birren, F. (1992). Color Psychology and Color therapy. Carol Publishing Group, New York.
3. Frieling, H. and Schmidt, E. (1974). Der Frieling Test. Muster - Schmidt Verlag, Göttingen.
4. Hartman, T. (1998). Color Code. Scribner, New York.
5. Heller, E. (1989). Wie farben wirken. Farbpsychologie, Farbsymbolik, Kreative Farbgestaltung. Rowohlt Verlag GmbH, Hamburg.
6. Lüscher, M. (1969). The Lüscher Color test. Pocket books, Gulf & Western Corporation, New York.
7. Lüscher, M. (1977). Der 4-Farben Mensch. Wilhelm Goldman Verlag, Munchen.
8. Trstenjak, A. (1996). Psihologija barv, Inštitut Antona Trstenjaka, Ljubljana.
9. Tušak, M. (1997). Risanje v psihodiagnostiki I (3. izdaja), ZIFF, Ljubljana.

10. Tušak, M. (1994). Colour preferences, colour symbolism and personality. Proceedings of IV. International Symposium of Colour and colorimetry, Bled, 67-71.
11. Tušak, M. (1998). Colours and Personality. V. International symposium of Colour and colorimetry, Brdo. 1998, 40-45.

Leo Sugman Bohinc

KLJUČNE BESEDE: kibernetika drugega reda, teorija konverzacije, interpretativna (mentalna) aktivnost, rekurzivnost, komunikacija, razgovor, dogovor, učinkovitost razgovora, razumevanje razumevanja

KEYWORDS: second-order cybernetics, conversation theory, interpretative (mental) activity, recursivity, communication, conversation, agreement, efficiency of conversation, understanding understanding

POVZETEK

Avtorica uporabi konceptualni okvir kibernetike drugega reda in znotraj nje teorijo razgovora (Fask, zadnja različica, 1992). Mentalno aktivnost razume kot interpretativno, pri čemer se interpretacije kot proizvodi vsakega procesa interpretiranja rekurzivno vnašajo v nadaljnji proces interpretiranja. Avtorica opredeli razlike med konceptoma komunikacije in konverzacije. Definira osebni in skupni koncept, udeležence v razgovoru, rekurzivni razvoj razgovora med dvema in več udeleženci razgovora. Nadalje opredeli začetek in konec razgovora, neizogibno (medosebno interpretativno) konfliktnost v razgovoru ter njegove možne proizvode: strinjanje, sporazum o pretrganju, nova skupna analogija. Navedeno kaže na princip svetovalne in terapevtske interakcije, kjer oblikovanje razgovora ob omenjenih njegovih proizvodih vzpostavlja in zagotavlja kriterij učinkovitosti svetovalnega ali

